

מה דין כתיבת תווים לנגינה בשבת (כיצד מפענחים אותם בפה או בכלי – האם יש משמעות ? טביעת אצבע ? סימני מוסכמים ? קוד מורס ?

משנה ברורה סימן ש"ק כב

הרושם רשמים וצורות בכותל בשר וכו' וצא בהן כדרך שהצירים רשמים ה"ז תולדת כותב וחייב משום כותב [ואם עושה צורה בכלי צורה [היינו שהכלי עומד לכך לנאותה. רש"י] אפי' עושה מקצתה חייב משום מכה בפטיש שהיא גמר מלאכתה של הכלי] וכן המוחק את הרשום כדי לתקן ה"ז תולדת מוחק וחייב. אסור לחבר אותיות של כסף לפרוכת וכו' וצא בו דהוא כעין כותב וכן אסור להסיר ממנו דהוא כעין מוחק ועיין בח"א כלל ל"ז מה שכתב בזה.

אהל תורה

סי' א'. ב"ה קישנוב יצ"ו.

להרה"צ סו"ה חיים סאיר יחיאל נ"י סאפריין בק"ק דאבראמיל.

ע"ד שאלתו אם נותר לכתוב קטיוגרפית בחול הנועד לנרכי רבים? הנה נעשה הקטיוגרפיה הוא לזכות נפלאה של לזכר קיום ונקודות ויומדים, הנקונים ונלות שליונות. קוניות כתיבה זו הן כהיקות מולד בקציעתן, עוד נקצרי נולכי נולכים הקדמונים הולילו ציגנו לוחות חנה, שעליהם נקדעטת כתיבה זו הקטיוגרפית. כן הולילו ונוענקי האדונה בלחץ יון לוחות שיש ונחנן החילת בית שני (ש"פ שנה לפני ספירת הנולדים) עם שרעוטים הנולדים לזונות הקטיוגרפיה.

לפי זה הרי דינה מפורק צרונצ"ס (פי"א ונחכות שנת ה' י"), דהבוחב בכל כתב וכל לשון חייב, ואפילו ששני סמניות, שאין אותיות ידיעות ככתב, שהן נקדלות סיטני, בעלמא (נוגד נשנה) והיינו שקצב אדמו"ר ז"ל צעל החכמה להלכה צע"ע שלו קיון (ש"ע ק"ח) דכל שהוא תכנית ח"ה כתב, אפילו אינו חקורי ואפילו אינה אותיות ידיעות, אלא שרגילין לקיון צלנול, כגון הקיוניק, שרגילין לעשות זה הנקפד הרי זה נקרא תכנית כתב וחייב כליו. אפוא הלו"י שהצילו הג"ו (פ"א ונח"ל ק"ת) והרמ"א (קיון ש"ו ק"י"א) קוצר, דכתב גלחות (היינו של לוחות הכולם צבלל) אינו חקור אלא נדרצנן, חולם כבר הנה עליו הנג"ל (ק"י ש"ע ק"ק י"), על יקוד דברי הרונצ"ס הצרכים הכ"ל וקוצר, דעד כאן לא יתכן לפעור נדאורייתא אלא גבי כתב נשיט"ל (דהיינו לוחות רש"י או כתב כלל הנקראים, כ"ה צדקה) נעטעם דכין, שהחל נלקח נכתב לשורית הרי זו חקירת נוקולקת שנוגילא נשללה נוננה זכות, כתב"ל אלא לא כתב האונות, שסתחלו נקצב כתביותה שהיה לפנינו.

והנה דעת הא"י הוא יחידה, וכו' שכתב הנצי" (נח"ס ק"י ל"ג) דהקטו עליו, וכן השיג עליו צלירות צק' נכנה צדקה (ק"י ש"ו, ק"י י"א צלור הלכה, ד"ה, צכת צלח"ס) וכן הרי נקטין להלכה, דכל כתב נולח חיונה שהיה וכל קוניות הנשנוש צבור כתב, שכללן גם הקטיוגרפיה, חקורין לענין שכתב דאורייתא יולא נכולס רק כתב שכל"ו (נשיט"ל) להיותו חקורי נוקולקל, וכן כל כתב נולח חיונה שהיה שכל גמר אותיותו כתקון (כלשון השו"ע צעל ההכח שס) שבאלה חנים אלא נדרצנן. נמצא בקצו הרנ"א (ריש ס' תקנו"ה) להלכה זה הנמנה להקל לכתוב צחו"ע לנורד רבים, אפילו של לנורד הנועד צכת שלנו, שאינו נעשה לזונ' דהיינו, כתב נשיט"ל כוונ צכת הנג"ל (שם ק"ק ג') חין כך צו אלא הידושו דהיינו דוקא כתב זה, דנקטין, שאין חקורו אלא נדרצנן, אלא לא שום כתב אחר ולא שום קיוניות אחרות של האונות, של נחלקל לנצנס הקצו כוונ שנדוקדק נלשין הנג"ל חקור ונחפנ"ג צל"א שס.

הלכך קיוניות הקטיוגרפיה, שקבועות ועוסדות כפי חקון ניונים קדמונים, ודאי שאקורה כתיבתן צחו"ע אפילו לנרכי רבים, כל זמן שאינם לנורד הנוטה, וכו' שנחצאר מהרצת הרנ"א חל"ו וע"ס. יהודא ליב צירלמאן אב"ד דק"ק קישנוב והסדינה.

באור הלכה סימן ש"ק סעיף ה

והנה האמת הוא כמו שמצדד הא"ר לומר דהטור ס"ל שאין הלכה כר' יוסי כמ"ש הרע"ב וא"כ רושם שריטות בעלמא אינו בכלל כותב כלל ואסור רק מדרבנן ולכך בדבר שאין מתקיים מותר לגמרי.

מערכי ל"ב הרב יהודה לייב צילרסון, סימן כב / אהל תורה שבת תרפ"ח :

יסודי ישורון מלאכות שבת ב עמ' 57

מהאמור יצאתי לדון בכתיבת הקצרות שכותבים ע"י סימנים מוסכמים וקצרים המשמשים למזכירות במשרדים שונים היות והם מסמנים אותיות ומלים שונות הכותב בשבת יתחייב משום כותב דדמי להא דאלף למד ביחד שאפשר לקראם מעשה כתיבה הוא. וכדמות רא' הם דברי המשנה שבת ק"ג ע"א דשני סימנים בכל לשון חייב וכדפירש רב האי דאין אותיות...אלא סימנין ידועין בכתב אלא שדרכו בכך לכן חייב ה"ה הכא

רבינו חננאל מסכת שבת דף קה עמוד א

נוטריקון הוא לשון יון. וסופרי המלכים והשרים שלהם יש להן כתב שקוראין אותו נוטריק' ואומר המלך לסופר כתוב טופס והמלך מסדר לפניו בפיו והסופר כותב מפיו מילי שמשמשת כמה ובשיטה אחת כותב מגלה וזהו נוטריקון:

שו"ת ארץ צבי חלק א סימן ע"א / ב"ה. תשובה לאשפציו. (שם בהרחבה בשיטות השונות בדין "רושם")

שאלתו שבקרוב תהי' הבחינה לצבא וע"פ רוב הוא בעש"ק ובש"ק ונתחדש בימינו שתחת חתימת יד שהי' נהוג מקדם במדינתנו נותנים העוברים על הפקודים אצבע צבוע באיזה צבע על המיליטעריש ביכעל לרושם וסימן שקורין בלע"ז "פינגער אבדריקען" ע"כ נפשי בשאלתי אם מותרת בשבת...

ונשוב לנ"ד הנה לפנינו ג' שיטות ברושם לר"י אליבא דפיהמ"ש לרמב"ם וההמ"ג הוא אב מלאכה בפ"ע ולת"ק דר' יוסי אליבא דרמב"ם וההמ"ג רושם תולדת כותב ולשאר פוסקים לת"ק דר"י רושם אינו אלא שבות בעלמא מדרבנן... והנה להדיעות דרושם דרבנן יש לכאורה להתיר בנ"ד כיון דבעינן ב' רושמים ובחד הוי רק ח"ש...

ועתה נבוא לנ"ד שמצוים לעשות פינגער אבדריק ואפי' נימא דיש בזה משום דרכי שלום מ"מ הרי אין מותר רק שבות דלית ב' מעשה דהיינו אמירה לנכרי באיסור שבות אבל לא לעשות בעצמו... ע"כ אינני מוצא מקום להתיר בזה. בפרט כי לפי חקי המדינה אין יכולין לכופ לבר ישראל לעבור על דת ע"כ בודאי צריך להשמט מזה בכל האפשר :

שלחן שלמה או"ח סימן ש"מ סעיף ד' אות יג-ג'

לענין טביעת אצבעות נלענ"ד שאם עושהו ע"ג דבר המתקיים הרי זה חשיב כשתי רשימות כיון שההיכר הוא רק ע"י הרבה קווים ולכן אפילו להט"ז בס"ק ד' שכתב דשתי רשימות שאינם שייכים חשיב כרשימה אחת מ"מ הכא חשיב כשתי רשימות בקרש אחד שאמרו בגמ' שבת דף ק"ג ע"ב דחשיב שתיים אולם המשנ"ב בביאה"ל סעיף ה' ד"ה מותר וכן הערוך השולחן כתבו דקיי"ל שרק אם רושם ציורים וכדומה חייב משום כותב אבל לא סתם רשימות בעלמא. אלא דמ"מ ספק מיהא הוה כיון שהב"ח והט"ז וגם הביאו מהאו"ז והסמ"ק שהחמירו. גם יש לדעת דאם ננקוט דאין זה חשיב רושם א"כ מנין לנו כל האיסור הזה שאין לו שום שורש בגמ'. ועוד דמסופקני דאפש"ל דבנ"ד הרי זה חשיב כציורים דנראה שהחילוק בין ציורים לרשימות הוא בזה דבציור יש לו ענין איך שהציור יהיה משא"כ בקוים בעלמא אף שהם נעשו לסימן מ"מ אין שום ענין בצורתם וכל סימן שהוא היה טוב עבורו והרי כתב בלאה"כ אין זה חשיב משא"כ בנ"ד הלא הוא מעונין שהקוים יהיו דוקא בצורה זו וחשיב ודאי רושם.

האמור כאן לגבי נתינת טביעת האצבע, מה הדין של חשיפת טביעת האצבע (שפיכת חומר על הקום) ? האם היא כגילוי הכתב באמצעות חום ? באמצעות חומר ? עיין בהרחבה בתחומין ב' במאמרו של הרב רוזן – וזאת על פי הקביעה שאכן מדובר ברושם/כותב.

שו"ת חלקת יעקב אורח חיים סימן קסג

מ"מ לשיטת הרמב"ם דס"ל דרושם רשמים וצורות זה תולדה דכותב וחייב, אם כן בטביעת אצבעות כשמכוין לעשות צורה מיוחדת ברשמים וקוים שאין כמוה בכל העולם לפי דעת חכמי האנטומיה, וא"כ ודאי דחייב משום רושם תולדה דכותב,

שו"ת משיב מלחמה חלק א – ב סימן קטז

איך לנהוג בשבת ביחידת מטאורולוגיה של חיל האוויר לאור החיוביות לקביעת התחזיות המטאורולוגיות להפעלת חיל האוויר? תשובה: בתחילה עלינו לברר את תהליכי העבודה המקובלים בעולם כולו..... את הנתונים המתקבלים משרטטים לפי שיטה מקצועית מיוחדת ע"י ציורים, קוים ומספרים, ע"י כך יוצרים מפה סינופטית של מזג האוויר לאזורים השונים של הארץ.

...באשר לרישום, מותר לרשום את הנתונים המתקבלים בקוד ובמספרים בהתאם לנוהג. אולם כדי למנוע חילול שבת מן התורה, יש לרשום את הנתונים ולשרטט המפות ביד שמאל שאינה רגילה בכתיבה. אבל אם אין הדבר אפשרי ורישום ביד שמאל עלול לשבש את העבודה, ולגרום לעיכובים רבים, עד כדי סיכון התוצאות של התחזיות, מותר לרשום גם ביד ימין. בהתחשב בצרכי הבטחון, אפשר להסתמך בזה על שיטת ה"אור זרוע" הסובר כי כל כתב שאינו כתב אשורי מרובע, אין חייבים עליו בשבת מן התורה, כפי המבואר ברמ"א בשו"ע או"ח סימן ש"ו סעיף י"א: "דכתב שלהם אינו אסור רק מדרבנן". וה"אור זרוע" מסתמך בזה על שיטת הירושלמי אם כי אין דברי הירושלמי ברורים בזה. וכן כתב ההגהות מיימוניות בפ"א מהל' ס"ת סי' ע' בשם רבנו יואל: "בכתב עמים דאינו אלא משום שבות דגזרו על שלהם אטו על שלנו". וגם בפ"ז מהל' ספר תורה הל' ט"ז סי' מ' כתב בהגה"מ דכתיבה דקה שאנו כותבים שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב. ואף על פי שהפוסקים חולקים על שיטה זו, כמו שכתב המגן אברהם באו"ח סי' ש"מ ס"ק י' וכן כתב באהע"ז בבית שמואל סי' קכ"ו ס"ק א' והנודע ביהודה מהדורא תנינא או"ח סי' ל"ג, והאריך בזה בבאור הלכה ובמשנה ברורה באו"ח סי' ש"ו סעיף י"א הנ"ל, מכל מקום כבר כתב הנודע ביהודה שכדאי הם ה"אור זרוע" (וההג"מ בצירוף הכרעת הרמ"א שפסק כוונתם) לסמוך עליהם בשעת הדחק. ובשעת חירום לצורך בטחון של חיל האוויר שהרישום חיוני לבטחון העם והמדינה, בודאי שאפשר לסמוך על שיטה זו ולהקל ברישום גם בלי שינוי לצורך חיוני זה.

בהתאם לאמור, מותר גם לשרטט את המפות הסינופטיות, מכיון שהן חיוניות לתהליך קביעת התחזיות המטאורולוגיות. גם לפי דעת המחמירים בכתב זר יש בין הפוסקים שידוד שאין בשרטוט משום איסור דאורייתא, שהרי שנינו במשנה שבת ק"ג א' שר' יוסי אמר: "לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכך כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו". ופרש רש"י שם שר' יוסי בא לחדש "דאפילו לא כתב, אלא רשם שתי רשימות בעלמא לסימן, חייב". משמע שלתנא קמא אינו חייב אלא על כתיבה ולא על רישום סימנים. וכן כתב במפורש בחידושי המאירי על מס' שבת שר' יוסי "חולק עם תנא קמא, שלדעת תנא קמא אם עשה שני רישומין שאינם אותיות פטור, ולר' יוסי חייב, ושהן אב מלאכה שכל עצמה של כתיבה לא יצא איסורה אלא מרשום, והוא שהיו רושמים קרשי המשכן". ולפי פירוש זה, מאחר שאין פוסקים כר' יוסי, אין חייבים אלא על כתיבה ממש, ולא על שרטוט מפות שנעשה ע"י רישום סימנים מוסכמים ללא כתיבה ממש של מלים.

ברם, מהרמב"ם בפירוש המשניות שלו על מסכת שבת פ"ב במשנה הנ"ל, משמע שגם לתנא קמא חייבים על רישום סימנים, והמחלוקת עם ר' יוסי אינה אלא בזאת אם כתיבה ורישום הם שני אבות מלאכות נפרדות או לא. ואם כתב ורשם בשבת לדעת ר' יוסי חייב שתיים, ולתנא קמא אינו חייב אלא אחת. ובעיה זו של רישום תלויה גם בפירוש דברי המשנה "בין משתי סמניות", שרש"י מפרש שהכוונה לסממניות, דהיינו אחת בדיו ואחת סיקרא, כלומר שכתבם בצבעים שונים, ואין מזה שום ראיה שלתנא קמא חייבים על רישום סימנים. אבל רב האי גאון פירש שהכוונה לסימניות ולא לאותיות, כמו שהביא הרשב"א בשמוע על המשנה, "בין משתי סמניות", "שאינן אותיות ידועות בכתב שהן נקראות, אלא סימנים בעלמא כגון נוניין הפוכין דכתבי גבי ויהי בנסוע הארון".

וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשניות שלו הנ"ל במס' שבת: "סמניות - הוא לשון רבים של סימן, והם סימנים כמו שכותבין בני אדם א' שורה על אחד וב' שורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה", מזה אנו למדים שגם לתנא קמא חייבים על רישום סימנים. אלא שמהרמב"ם משמע שרק על כתיבת אותיות רגילות כסימנים חייבים, ולא על סימנים מיוחדים שאינן אותיות רגילות.

אבל מרב האי גאון משמע שגם על סימנים מיוחדים שאינם אותיות ג"כ חייבים, מעין נוניין הפוכין שהזכיר רב האי. אלא שגם ממנו אולי אין ראיה שהתנא קמא מחייב על רישום סימנים סתם שאינם אותיות בשום מקום, כי נוניין הפוכין הרי מופיעים כסימנים בתורה בפרשת ויהי בנסוע הארון ופרק ק"ז מתהילים כמו שהזכיר רב האי גאון בעצמו, ולכן הם נחשבים ג"כ כאותיות, אחר שהתורה משתמשת בהם בתור סימנים, אבל אין מזה ראיה לסימנים בעלמא שאינם כתובים בתורה.

לכאורה גם פירוש המשניות של הרמב"ם, אף על פי שהוא קובע את הרישום כאב מלאכה מיוחד לדעת ר' יוסי, אינו מזכיר אלא השימוש באותיות רגילות, ולא רישום סימנים סתם שאינם מהווים אותיות לכתיבה במקום אחר. ולדעתו גם על קרשי המשכן לא כתבו סימנים סתם אלא: "היו כותבים על הקרש הראשון בצדו האחד א' ועל הקרש השני ב' וכן היו עושין עד הקרש האחרון שהיו כותבים עליו כ"י אולם בבריתא שבגמ' שבת ק"ג ב' מפורש לדעת ר' יוסי: לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרין או שתי שריטות על נסר אחד חייב". משמע שלדעתו לא רק על אותיות חייבים משום רושם, אלא גם על שריטות בעלמא.

ראיה נוספת שעל כל סימנים בעלמא חייבים לדעת ר' יוסי, ולא רק על כתיבת אותיות יש להביא מסוגית הגמ' בשבת ק"ג א'. הגמ' שואלת על דברי המשנה: "הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו חייב". "בשמאל אימין ליחייב משום דדרך כתיבה בכך, אלא אשמאל אמאי? הא אין דרך כתיבה בכך?" ומתרץ שם רבי יעקב: "הא מני ר' יוסי היא דאמר לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם בעלמא ובשמאלו רושם מיהא הוה". מזה אנו למדים שלר' יוסי חייבים על רושם בעלמא ואין צורך אפילו שיהיה בדרך כתיבה, מאחר שגם בשמאל חייבים עליו. זה לכאורה נוגד את שיטת הרמב"ם בפירוש המשניות, שפירש כי ר' יוסי קובע את הרושם כאב מלאכה מיוחד, וגם זה ע"י השימוש באותיות, שאם כן למה יתחייב לדעתו על רישום ביד שמאל, הרי גם אב מלאכה זו חייבת להיות בדרך כתיבה, כמו אב מלאכת כתיבה.

והנה ביד החזקה נוקט הרמב"ם בשיטתו שנקט בפירוש המשניות, שכן כתב בהל' שבת פרק י"א הל' י"ז: "רושם תולדת כותב הוא, כיצד? הרושם רשמים וצורות בכותל ובשטר וכיוצא בהן כדרך שהציירים רושמים, הרי זה חייב משום כותב". אלא מאחר והוא פוסק כתנא קמא כתב שרושם אינו אלא תולדה כותב, כי לר' יוסי הוא אב מלאכה. וכן כתב שם בהל' י': "והכותב בכל כתב לשון חייב ואפילו משני סמניות". הרמב"ם אינו מחלק בין כתיבה לרושם לענין שמאל, משמע שגם ברושם הוא פוטר ביד שמאל כמו בכתיבה כפי שכתב שם בפ"א וצריך עיון למה לדעת ר' יוסי שעושה מלאכת הרושם כאב מלאכה חייבים על רישום גם ביד שמאל, ולדעתו שרושם אינו אלא תולדת כתיבה פטורים ביד שמאל?

ויש ליישב ולומר שיש הבדל עקרוני בין כתיבה ובין רישום סימנים או ציור. כתיבה מוסכמת היא ע"י הצבור המשתמש בכתיבה זו והיא מלאכת מחשבת קבועה ומסודרת ע"י בני אדם רבים כאמצעי תקשורת ביניהם, ואין חייבים עליה אלא בדרך המוסכמת והמקובלת עליהם בין בני אדם, לכן גם על רישום סימנים, מאחר שאין לו חיוב משלו, אלא שהוא תולדה של כתיבה, חייב הוא להיות מבוצע בדרך של כתיבה. אבל לר' יוסי שעושה את הרישום לאב מלאכה בפני עצמו, ויחודו של רושם הוא בזה שאינו מיועד להיות כאמצעי תקשורת לרבים ולא מבוצע באותיות מקובלות בין הרבה בני אדם, אלא הוא נועד לשימוש מצומצם או עבור הרושם בלבד, כפי שזה היה בקרשי המשכן, לכן אין צורך שהמלאכה תבוצע בדרך מיוחדת ומקובלת, אלא אפילו כלאחר יד חייבים עליה. אף על פי שהיא מהווה אב מלאכה לעצמה לדעת ר' יוסי לפי פירוש הרמב"ם. ומכיון שאנו פוסקים כתנא קמא שהחיוב על רישום אינו אלא תולדת כתיבה, לכן פוטר הרמב"ם גם על רושם אם היה כלאחר יד, משום שאין ברושם אלא מה שבכתיבה ומכיון שבכתיבה שהיא האב מלאכה פטורים כלאחר יד - הוא הדין ברושם.

נמצינו למדים שלדעת רש"י וסיעתו אין חייבים בשבת על רושם וסימנים אפילו מוסכמים, אלא לר' יוסי בלבד, אבל לת"ק פטורים, לכן לדידן דקיימא לן כת"ק, גם למחייבים על כתיבה בכתב לועזי או בכתב משיטה שאינו מרובע, לדעת רש"י פטורים מן התורה על הרישום של הנתונים בקוד, וכן פטורים מדאורייתא על שרטוט המפה הסינופטית שגם היא נעשית ע"י סימני קוד של קוים ומספרים ולא ע"י כתיבה ממש. מכיון שלתנא קמא אין חיוב כלל על סימנים מן התורה.

אלא שחייבים אנו לדון לפי שיטה זו של רש"י וסיעתו בדבר כתיבת מספרים (כי בקבלת הנתונים ובשרטוט המפות משתמשים גם במספרים) מאחר והם סימונים בינלאומיים לשם כתיבת מספרים, שמא דינם כדן אותיות לועזיות ממש ואין דינם כדן רושם וסימונים שפטורים עליהם לדעת הת"ק, מכיון שכל צורה של מספר מסמלת עבור חלק גדול של האוכלוסיה העולמית מספר יחידות, ואינם נחשבים כסימונים, כי אם דינם כאותיות לועזיות מוסכמות לכתיבה.

ש"ת בית יצחק אורח חיים סימן נז

נשאלתי אם מותר לשלוח טעלעגראף בשבת. והנה אם לא כתבו הדעפעי (=הטופס). כך ביאר בהחשמל בהלכה ח"ב עמ' 306) מע"ש ודאי אין לכתוב בשבת דקודם שישלחו, הדעפעי נחוץ לכתוב באר היטב וכתיבה מלאכה דאורייתא היא אין לעשות אף ע"י עכו"ם. אך אם נכתב הדעפעי מע"ש והדבר נחוץ לצורך גדול לשלוח בשבת אם יש צד היתר בזה? וזה אשר השבתי:

הנה מקום הספק הוא לפי שהבעל מלאכה מהטעלעגראף אינו עושה מאומה כי ע"י מה שמכה בהמאשיען נתעורר אך כח העלעקטריציטעט. וכח העלעקטריציטעט מסייע שבמקום אחר יעשה רשימה. וא"כ הוא אך גורם למלאכה. ואמנם בב"ק דף ס' אמרי' שם לענין ליבה וליבתה הרוח מ"ש מזורה ורוח מסייעתה. ומשני גבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא ע"ש. א"כ חזינן דלענין שבת חייב ברוח מסייעתה. וכ"ש הכא דכח העלעקטריציטעט מסייעתו ודאי חייב. ואולם לכאורה צ"ע להמג"א סי' רנ"ב ס"ק כ' שכתב דישאל נותן לרחיים של מים אין כאן איסור דאורייתא שהישראל אינו עושה רק המים. וקשי' מ"ש מזורה ורוח מסייעתה. ולומר דשם בזורה עיקר מלאכתו כך הוא. משא"כ טחינה אפשר ברחיים של יד ובמקדש ה"י שוחקין הסממנים במכתשת. ולפ"ז לכאורה בכתיבה דעיקר המלאכה ביד. ובמקדש ה"י רושמין בעצמם. אין ראוי מזורה לאיסור. אך לפ"ז מאי מייתי המג"א בסי' רנ"ב רא"י מצידה ומאפי' לאסור טחינה שם בצידה דרך הצידה בכך וכן באפי' דרך המלאכה שנעשית מעצמה והוא כזורה כנ"ל. ועיין תוס' שבת י"ז משא"כ בטחינה. ועיין בתשו' מהר"ז מרגליות סי' כ' שהאריך בדברי המג"א בזה. ואולי מה"ט לא החליט המג"א ומשמע המסקנא להלכה דרחיים אין כאן איסור דאורייתא. ואין ראוי מאפי' בישול וצידה. אך מ"מ יש לחלק דברחיים אין הוא עושה כלום משא"כ בזורה הוא עושה בסיוע הרוח. וה"ה הכא הוא עושה בצירוף הכח העלעקטריציטעט ומצאתי שהה"ע סי' שכ"ח חולק על המג"א וכתב דברחיים הוי איסור דאורייתא. מידי דהוה אזורה כנ"ל וה"ה בהטעלעגראף ובלא"ה א"א לומר בזורה הטעם דעיקר מלאכה כך היא דא"כ מה הקשו בב"ק שם ודו"ק. ומצאתי בתשו' זרע אמת ח"א סי' ס"ד שהאריך בענין כלי לכבות הדליקה וד' בני אדם מניעים ברזל אחד והמים עולים ע"י כן בצינור של עור ארוך והרחיב הדיבור וכתב דל"ה המניעים רק גרם כיבוי. ושם הקשה מהך דזורה ורוח מסייעתה אהא דשבת ק"כ דגרמא מותר ותי' דהיכא דלא עבד מעשה בשעת מלאכה רק לאחר"ז ע"י אותו מעשה גרם שתעשה המלאכה מיקרי גרמא אבל כשעושה מלאכה לפעולתו אעפ"י שנעשית בסיוע דבר אחר הוא דומיא דזורה. ולפ"ז הטעלעגראף דלאח"ז נעשה מלאכה בכח אחר אולי מקרי גרמא אבל גוף הדבר צ"ע...

אך מטעם אחד יש לדון בזה ולומר **דהטעלעגראף אינו עושה רק רשימה בלא סממנים**. ולפי המבואר סי' ש"מ דמותר לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמן לסימן שאין זה דבר המתקיים. ועיין בטו"ז שם והטו"ז מחלק בין קלף קשה לרך א"כ בכאן דאין עושה רק רשימה ול"ה דבר המתקיים אין כאן איסור דאורייתא. ואי דהעכו"ם השני כותב אח"כ בכתיבה ממש הרי החות יאיר מתיר ע"י עכו"ם לעכו"ם. ונהי דבגרמא משמע לאסור עיין גיטין ח' מדהתירו לומר לנכרי משום ישוב ארץ ישראל והרי אפשר ע"י עכו"ם שיאמר לעכו"ם אחר אולי שם נחוץ שהעכו"ם המוכר יחתום בעצמו שטר מכירה ול"מ חתימתו ע"י אחר ועיין בשערי תשובה סי' ש"י מ"ש בשם יעב"ץ ומ"ש בזה המג"א והב"ש לענין כתב אשכנז ומ"מ **אולי הרושם מהטעלעגראף הוי כתב כיון דדרכו בכך וגם הוא מתקיים** על כן אין דעתי נוטה להתיר ובפרט דא"א בלא כתיבה ממש.

ש"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה חלק א סימן קצד

שלום וכ"ט לכבוד ש"ב הרב הגאון החר"ף ובקי המפורסם מוה' יצחק שמעלקיש נ"י האבד"ק בארזאן והגליל: מכתבו הגיעני מגלה עפה ואני עמוס הטרדות. בדבר שאלתו אשה שמוחזקת בא"א או שמתכסה בצעיף דהוי כמוחזקת ואומרת נתגרשה בב"ד פלוני אבל אין לה היתר מהב"ד אם יש לסמוך על טעליגראף שהרב כותב שנתגרשה בפניו... (ודן שם על חתימה ע"י שליח – וכך זה גם בטלגרף)... ומ"ש מעלתו כיון דאתחזיק באיסור א"א איך נסמוך ע"ז על טעליגראף ואין דבר שבערוה פחות משנים. תמהני על דבריו למה האריך דוקא כשבא על טעליגראף ולא כשבא מכתב על ב"ד שבוה מעשים בכל יום שנאמנים אף שאין מכירין הקיום... בבא ע"י הב"ד או על הטעליגראף דאנן סהדי שלא נזדייף וערכאות לא מרעי נפשיה בפרט שהוא מלתא דעבידא לגלויי פשיטא דלא חיישינן לשום דבר והוי כאילו נחקרה עדותן בב"ד מה גם שבכאן לא הוי רק גילוי מלתא בעלמא... עכ"פ יהיה איך שיהיה הדבר פשוט דהטעליגראף בודאי מועיל כמו ע"י כתב בפרט שהוא מלתא דעל"ג וגילוי מלתא. מ"ש בענין טעליגראף אם מותר בשבת ח"ו להתיר. ומ"ש כיון דאינו דבר המתקיים. חלילה חלילה להתיר שהרי עושה סימניות חייב ורושם ג"כ חייב וכאן הוא סימן ויעשה אות מזה ולא גרע מנוטריקון....